

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XV

Neřir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XV

İstanbul - 1995

bulunulmayacağına karar verilir. Kontrol edilen ve çeşitli çıkar vaadleriyle yönlendirilen dinî çevrelerin ve çöl prenslerinin diyanetine seslenmenin, yöre tarihinin o aşamasında henüz bilinçli bir dayanağının oluşmadığı sergilenirken, zaman içinde millî asabiyetin olgunlaşmasında buna rağmen dinin başlıca etken olduğu ortaya çıkar. Ralf Elger'in bu eseri, ele alınan konuya paralellik arayacak Osmanlı tarihçileri için özellikle öğreticidir.

Kemal BEYDİLLİ

BARNADETTE SCHENK, *Kamal Canbulat. Das arabisch-islamische Erbe und die Rolle der Druzen in seiner Konzeption der libanesischen Geschichte.* (Kemal Canbulat. Arap-İslâm mirası ve Lübnan tarihini kavrayışında Dürzilerin rolü). Berlin 1994. Klaus Schwarz Yayınevi. s. 225.

Berlin Freie Üniversitaet'de 1992 yılında kabul edilmiş master çalışmasının genişletilmiş şekli olan bu eser, yakın dönem Lübnan tarihinde önemli roller üstlenmiş olan bir önderin, Kemal Canbolat'ın (1917-1977) siyasî hayatının, düşünce, siyasî eylem ve politik hedeflerini konu olarak almakta ve bu amaçla kendisinin bütün eserlerini, yazılarını, demeçlerini incelemektedir. Yazar, çalışmasına Lübnan'ın sosyal ve siyasî yapısına eğilerek başlamakta ve özellikle Lübnan'da hakim olan din ve mezhep çeşniliği ve ağırlıklı olarak Dürzilerin dinî telakkileri ve bunların başlıca karşıtları olan Maruniler ile olan ilişkileri hakkında açıklamalarda bulunmakta ve anahatlarıyla Lübnan'ın Osmanlı devrindeki tarihî gelişmesini ele almaktadır.

Canbolat'ın yazılarından hareketle, XIX. yüzyılda Maruniler'in politik ve ekonomik yükselişinin Dürziler'i ikinci plâna itmesi ve bunun neticeleri; Lübnan tarihinin yapısı içinde Dürziler'in nasıl bir rol oynadıkları; etnik ve dinî bir topluluk olarak Dürziler'in modern Lübnan tarihindeki önemi; Lübnan'daki Arap-İslâm mirası ve bir Dürzi olarak kendisinin İslâm'a bakışı; Lübnan'ın bağımsızlığı hakkındaki görüşleri, kendisini Lübnanlı mı yoksa bir Arap milliyetçisi olarak mı hissettiği; Arap-Lübnan ilişkilerinin geleceği hakkındaki görüşleri, Lübnan'a Arap dünyasında nasıl bir yer öngörülmekte olduğu gibi çeşitli konulardaki fikirleri öne çıkartılmakta ve tahlil edilmektedir.

Çalışma Lübnan tarihine kısa bir bakış ile başlamakta ve öne çıkarılan konularla Canbolat'ın düşünce ve fikirlerinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması hedeflenmektedir. Birinci kısımda Canbolat ailesinin Lübnan'daki etkinliği ve tarih boyunca oynadığı rol üzerinde durulmakta; Dürzi topluluğunun Lübnan'ın siyasî tarihindeki yeri açıklanmakta ve XIX. yüzyıldaki sosyal ve yapısal gerileyişinin sonuçları sorgulanmaktadır. İkinci kısımda Lübnan'ın millî kimliği, dolayısıyla çeşitli din ve ırkdaki zümrelerin dengelenmesi ve Hristiyan ve Müslümanlar'dan müteşekkil bir siyasî yapısı üzerinde durulmakta üçüncü kısım ise Canbolat'ın siyasî yaşamı ve faaliyetleri ve giderek tüm Lübnanlılara hitab edebilme özelliği ele alınmaktadır. Eserin diğer kısımlarında Canbolat'ın yukarıda değinilen noktalardaki görüşleri ele alınarak, bunlar kendi yazıları ve söylediklerinin ışığı altında incelenmektedir.

XVII. yüzyılda önem kazanan ve kuvvetlenen Canbolat ailesi, Lübnan tarihinde büyük bir yer işgal eder. Dürziler Lübnan'da, Şii, Sünnî ve Marunîler'in yanında dördüncü büyük dinî grubu teşkil etmiştir. Dinî gruplar ise Lübnan'ın tarih içindeki yaşamında en yakın zamamlardaki sosyal yapılanmasında daima önemli bir rol oynamışlardır. Osmanlı devrinde iç huzur ve güvenin başta gelen unsurlarından sayılan bu gruplar arasındaki kanlı sürtüşmeler, bunların bölgede kurmak istedikleri üstünlük mücadelelerinin bir sonucu olmuştur. Avrupa büyük devletlerinin bölgeye müdahaleleri ve kendi menfaatlerini temsil eden gruplara arka çıkmaları ise Osmanlı sonrası devirlerinde de Lübnan'ı kana bulamaya devam etmiştir. Mısır istilasından sonra ortaya çıkan huzursuzluklar (1841) Maruni ve Dürzi çatışmaları şeklinde gelişmiş, 1860'daki kanlı hadiseler meseleleri bir İslam-Hiristiyan çatışması haline getirmiştir. Nihayet büyük devletlerin müdahaleleri neticesinde Lübnan özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. (1861). XIX. yüzyılda Dürzi ve Marunî çatışmalarının, Dürziler'in Maruniler karşısında üstünlüklerini ve güçlerini kaybetmeleri ile sonuçlanması ise, meseleleri bir İslam ve Hiristiyan çatışması halinde Osmanlı sonrası yakın zamanlarına taşımıştır. 1926 Anayasası ve 1943 tarihli *Millî Uzlaş* Lübnan'ın politik sisteminin iskeletini çizer ve dolayısıyla Dürziler'in Lübnan Cumhuriyeti içindeki sosyal ve politik terekübünü belirler. Bu aynı zamanda Kemal Canbolat'ın politika sahnesine çıkmasının, ailesinin başına geçerek Lübnan'da Dürziler'in ağırlığını hissettermesinin de başlangıcını teşkil etmiştir. Kemal Canbolat'ın siyasî fikirleri Lübnan'ın tarihsel mirası ve çeşitli dinlerden oluşan sosyal yapısı ile biçimlenir ve çeşitli zaman dilimlerinde, değişen şartlara göre değişkenlik arzeder. Lübnan'ın Arap mirası ve Arap dünyasına ait olma vasfı yanında Avrupa'ya açık bünyesi ve Hiristiyan unsurların ağırlığı ve Batı dünyasının yakın ilgisi, kendisinin takib ettiği politikanın istikametini belirlemiştir. *Lübnan milliyetçiliği* fikrini aşılama ve geliştirmeye çalışan Canbolat'ın siyasî fikirleri, Lübnan'ın bağımsız ve Hiristiyan karakterini vurgulayan Marunî milliyetçiliğinin katılığı ve Lübnan'ın içinde yaşadığı Arap dünyasından farklı ve bağımsız bir yeri olamayacağını ileri süren ileri süren Müslümanların uzlaşmazlığı altında giderek katılaştı ve radikal bir boyut kazandı. Onun bu radikal tutumu 1975 işsavaşında, Lübnan'daki farklı gruplar arasındaki kutuplaşmalarda ve boğuşmalarda teskin edici bir tesir icra etmediği gibi, olayların kanlı bir şekilde gelişmesinde de etken oldu. Kemal Canbolat, sosyalist fikirleri ve sosyalist programdaki reform projeleri ile Lübnan hükümetlerinin karşında yer almıştır. Reform fikirleri ve programları Lübnan'daki sol çizgideki politikaların bugün için dahi etkilidir. Bernadette Schenk'in bu çalışması Lübnan tarihi için önemli bir incelemedir ve bu değerinde ve kapsamda bir master çalışması olarak takdir kazanmaktadır.

Kemal BEYDİLLİ

Ali Akyıldız: *Tanzimât Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)*, İstanbul 1993, Eren yayıncılık, 338 s. +9 Belge.

Müellif eserin önsözünde, bir devletin müesseselerinin işleyişini bilmenin, tarihi olaylara izâh getirebilme açısından önemli olduğunu belirtmiş ve kısa bir kaynak kritiğinde bulunmuştur. Buna göre Carter V. Findley'in *Bureaucratic*